

Науково-інформаційні ресурси наукових бібліотек у системі соціально-правових комунікацій

4 жовтня 2023 р. у рамках роботи Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек» відбулось засідання секції «Науково-інформаційні ресурси наукових бібліотек в системі соціально-правових комунікацій».

На розгляд і обговорення на засіданні секції було подано 21 роботу. Серед учасників секції – провідні фахівці Служби інформаційно-аналітичного забезпечення, Національної юридичної бібліотеки, Фонду Президентів України Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, аспіранти Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Доповідачі розглянули широкий спектр питань щодо комплексного використання потенціалу науково-інформаційних ресурсів наукових бібліотек у системі соціально-правових комунікацій, дослідили низку теоретичних і практичних проблем інформаційного простору в умовах протидії повномасштабній збройній агресії РФ, подолання економічних, соціально-демографічних наслідків вимушеного переміщення великих мас населення.

Засідання секції відкрив завідувач відділу політологічного аналізу СІАЗ НБУВ, доктор політичних наук, доцент **М. Б. Закіров**, Привітавши учасників Конференції, він зосередився на проблемі визначення місця і ролі бібліотек у забезпеченні громадян корисною, своєчасною і фаховою інформацією, що сприяє мінімізації негативних наслідків воєнних дій. Доповідач наголосив, що воєнний стан вимагає наукового осмислення нових реалій бібліотечної діяльності, визначення подальшого вектора розвитку і внесення відповідних змін у підходах до організації роботи, створення нових інформаційно-аналітичних ресурсів, активізації роботи у питаннях протидії інформаційній агресії.

Старший науковий співробітник відділу політологічного аналізу СІАЗ НБУВ, кандидат економічних наук **С. П. Кулицький** доповів про результати досліджень проблеми соціальної адаптації українських біженців у країнах Європи, що проводилися на базі інформаційних ресурсів наукової бібліотеки. Він, зокрема, зауважив, що ситуація з працевлаштуванням українських біженців краща у країнах із нижчим мовним бар'єром, Польщі, країнах Балтії, Чехії. Проте, біженці, які мають вищу або середньоспеціальну освіту, у переважній більшості працюють не за фахом, оскільки стикаються зі значними труднощами щодо визнання своїх дипломів і отримання ліцензій. У майбутньому це, скоріш за все, стане однією з причин повернення більшої частини біженців до України, попри не дуже оптимістичні прогнози деяких вітчизняних і зарубіжних експертів. Було підкреслено, що за даними компетентних органів європейських країн, прихисток, тимчасовий захист і допомога надаватиметься українським біженцям не безтерміново. Одразу після завершення війни особи, які виявлять бажання залишитися в європейських країнах, будуть зобов'язані знову проходити процедуру оформлення дозволів на перебування в країні, що ніколи не було простою процедурою. Цей чинник також спонукатиме частину біженців повертатися до України.

Завідувачка відділу обслуговування інформаційними ресурсами Національної юридичної бібліотеки НБУВ, кандидатка історичних наук, доцентка **С. Г. Закірова** розповіла про створений у Бібліотеці інформаційно-аналітичний ресурс «Біженці та вимушено переміщені особи». Доповідачка зазначила, що цей ресурс складається з чотирьох основних кейсів: правовий, інформаційний, науковий і організаційно-методичний. Матеріали бази даних, представлені українською та іншими європейськими мовами, призначені для різних категорій користувачів. У спеціальному розділі розміщено інформаційно-аналітичний бюлетень НІОБ «Вимушені переселенці: стан, проблеми, перспективи», який є результатом постійного моніторингу інформації стосовно проблем ВПО. Випуск формується 3-4 рази на місяць і включає щотижневий огляд офіційної інформації органів центральної влади та місцевого самоврядування, тематичних публікацій центральних і регіональних ЗМІ.

Очільниця Національної юридичної бібліотеки НБУВ, докторка наук із соціальних комунікацій **Ю. М. Половинчак** у своїй доповіді зосередилась на аналізі висвітлення у науковій думці суті феномена публічних інтелектуалів. Доповідачка наголосила на медійному аспекті їх діяльності та

значенні соціальних медіа у цій діяльності на сучасному етапі. Особливо була підкреслена перспективність дослідження рефлексії інтелектуалів у контексті осмислення російської агресії та соціокультурних трансформацій в українському суспільстві. Ю. М. Половинчак відмітила наявність у сучасному світі своєрідної кризи експертної думки, яка викликає слухне запитання: «Чому із розвитком глобальних інформаційних мереж людство не стає розумнішим?» У світі, навпаки, спостерігається зростання впливу правих політичних партій, політиків-популістів, відродження ізоляціонізму, автаркії та авторитарних традицій у політиці тощо.

Завідувач відділу політологічного аналізу СІАЗ НБУВ **М. Б. Закіров** у виступі виклав своє бачення відповіді на поставлене колегою питання. Зокрема, він зауважив, що розмивання традицій професійної етики і відповідальності за верифікацію інформації, що відбулося внаслідок розповсюдження соціальних мереж, сприяло виникненню феномена постправди як методу маніпуляції свідомістю і засобу конструювання реальності. В епоху постправди факт поступається місцем емоції, внаслідок чого відкривається широке поле для різних інсинуацій, фейків, конспірології тощо. Активне використання інструментарію постправди з політичною метою стало ключовим елементом інформаційної війни, яка породжує глобальні проблеми і створює підґрунтя для небачених за масштабами і наслідками зловживань у сфері комунікації. Саме тому в епоху постправди проблема інформаційної реінтеграції деокупованих територій відіграватиме ключову роль і потребуватиме комплексних і тривалих зусиль.

Молодша наукова співробітниця аналітично-прогностичного відділу НЮБ НБУВ **Л. П. Чернявська** присвятила свій виступ висвітленню бібліотечної роботи з підтримки жінок і дівчат під час війни. Доповідачка зазначила, що напрацьований раніше досвід із забезпечення гендерної рівності був суттєво доповнений з урахуванням вимог воєнного стану. У багатьох випадках бібліотечні установи не лише проводили різні заходи з підтримки жінок, надавали інформацію, створювали гуманітарні хаби, але й безпосередньо рятували людей, забезпечували їх зв'язком, підказували найбільш безпечні шляхи евакуації тощо.

Значний інтерес у учасників секційного засідання викликала доповідь завідувачки відділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів НЮБ НБУВ, кандидатки із соціальних комунікацій **Т. П. Дубас**, в якій йшлося про сучасний стан науково-видавничої діяльності національних бібліотек Республіки Польщі – Національної бібліотеки Польщі, Національної бібліотеки імені Оссолінських, Бібліотеки Ягеллонського університету. Доповідачка зацентровала увагу на перспективах розвитку означеної діяльності, виокремила напрями використання набутого польськими установами досвіду. Зокрема, Т. П. Дубас зауважила, що з розвитком електронних технологій характеру видавничої продукції набувають також тексти сайтів, електронні ресурси, бази даних, а також публікація цифрових ресурсів. Важливе значення для популяризації робіт польських авторів має наявність англійських версій вебсайтів бібліотечних видань, де всі опубліковані тексти представлені у вигляді резюме й вибраних статей.

Старша наукова співробітниця відділу оперативної інформації Служби інформаційно-аналітичного забезпечення НБУВ, кандидатка наук із соціальних комунікацій **О. П. Желай** виступила з доповіддю «Інформаційний моніторинг у системі протидії ворожій пропаганді. Досвід СІАЗ НБУВ». Дослідниця розглянула наявні прояви ворожої російської пропаганди у вітчизняному інформаційному просторі. Було акцентовано увагу на ефективності застосування професійної аналітики науковцями СІАЗ НБУВ щодо аналізу електронних ЗМІ, адже матеріали, які готуються фахівцями СІАЗ, на постійній основі надаються вищим державним органам України.

Актуальні теми порушили у своїх виступах молодші наукові співробітники аналітично-прогностичного відділу НЮБ НБУВ **С. В. Спіріна** і **Д. А. Волошин**. Зокрема, С. В. Спіріна охарактеризувала діяльність найбільших наукових бібліотек України та зарубіжних книгозбірень щодо збору інформації про повномасштабну війну Росії проти України, протидії фейковим новинам, застосування законодавчих норм під час воєнного стану. Доповідачка звернула увагу на відсутність верифікації інформації про війну, яка надходить до зарубіжних бібліотек від користувачів Інтернет. Під час обговорення порушених питань учасники секційного засідання дійшли висновку, що цей недолік становить значну загрозу для формування баз об'єктивної і достовірної інформації, зокрема, про збройну агресію РФ проти України. Д. А. Волошин у своєму виступі проаналізував діяльність бібліотек в екстремальних умовах. Він розповів про зарубіжний досвід організації роботи

бібліотек у часи епідемій, про методи профілактики хвороб, що передаються через книги, прийоми обробки книжкового фонду і приміщень тощо.

Усі доповіді супроводжувалися трансляціями презентацій на екрані, що надало виступам більшої наочності та урізноманітніло захід. Досить часто актуальні питання, порушені доповідачами, активно обговорювалися присутніми. Презентації виступів учасників секції були представлені у Facebook. За результатами обговорення виступів учасниками секції були сформульовані такі рекомендації: 1. Розширити дослідження проблем інформаційної реінтеграції деокупованих територій України. 2. Поглибити вивчення проблем ВПО і біженців за напрямками повернення українських біженців на батьківщину, вирішення питань економічної та соціальної інтеграції ВПО у приймаючих громадах, забезпечення психологічної, інформаційної й юридичної підтримки біженців і переселенців. 3. Продовжити вивчення можливостей використання потенціалу сучасної хвилі еміграції українців з метою пропагування нашої країни у світі і організації підтримки України у країнах перебування. 4. Сприяти збереженню і розвитку бібліотечних фондів з використанням міжнародного досвіду та урахуванням реалій воєнного стану в Україні.

Загалом засідання секції відбулося на традиційно високому науковому рівні у дружній і продуктивній атмосфері.

Марат Закіров,
завідувач відділу політологічного аналізу
Служби інформаційно-аналітичного забезпечення
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
доктор політичних наук, доцент

Актуальні проблеми збереження бібліотечних та архівних фондів, що становлять культурне надбання України

Динамізм цифрової трансформації системи збереження фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ) та інших закладів культури, який великою мірою залежить від запровадження нових дослідницьких методів, інноваційних технологій, від різноманітності, комплексності та конкретизації завдань – основна тема доповідей секції «Актуальні проблеми збереження бібліотечних та архівних фондів, що становлять культурне надбання України». Секційне засідання проходило 4 жовтня 2023р. у рамках щорічної Міжнародної наукової конференції Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського «Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек».

У роботі секції взяли участь фахівці НБУВ у галузі консервації та реставрації документів (документознавці, паперознавці, мікробіологи, хіміки, майстри реставраційної справи, інші зацікавлені працівники), науковці установ НАН України, співробітники бібліотек, архівів України, які опікуються проблемами забезпечення збереження бібліотечних та архівних фондів у сучасних умовах. Частина учасників долучилася до заходу у режимі відеоконференції за допомогою програмного засобу Zoom.

До обговорення було подано 11 доповідей. Їх тематика охоплювала широке коло питань, пов'язаних із визначенням пріоритетних завдань, що постають перед бібліотечними та архівними установами України в умовах модернізації забезпечення фізичного збереження фондів, системного підходу до створення електронних ресурсів з особливо цінних документів та окремих унікальних примірників, використання інноваційних технологій для забезпечення ефективного наукового пошуку додаткової прихованої інформації стосовно матеріальних носіїв інформації, уточнення фізико-хімічних властивостей ослабленої матеріальної основи документів на папері та нетрадиційних носіїв з метою їх стабілізації – консервації чи реставрації, а також визначення елементного складу матеріалів для проведення порівняльного аналізу зі складом елементів матеріалів, характерним для певної місцевості.

Заступник генеральної директорки НБУВ з наукової роботи, кандидат історичних наук **Ю. С. Ковтанюк** у своїй доповіді «Центр збереження і оцифрування фондів НБУВ: перспективи розвитку» визначив основні напрями діяльності Бібліотеки щодо забезпечення збереженості